

บทที่ 4

สิ่งที่พบและข้อเสนอแนะ

การประเมินผลและข้อเสนอแนะต่อไปนี้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนและเป้าหมายของโครงการ

4.1 วัตถุประสงค์ของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง จะสำเร็จได้หรือไม่?

(1) การจัดการฝึกอบรมขั้นพื้นฐานในการให้แนวความคิดด้านสหกรณ์ซึ่งจัดในรูปธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย

สิ่งที่พบ

โครงการฯ ได้จัดให้มีการฝึกอบรมขั้นพื้นฐาน ให้คำแนะนำแนวความคิดเกี่ยวกับสหกรณ์ในการจัดตั้งธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ยให้แก่ทุกหมู่บ้าน และมีเจ้าหน้าที่ภาคสนามและเจ้าหน้าที่โครงการคอยให้การดูแลและเยี่ยมเยียนอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งจัดให้มีการฝึกอบรมโดยส่วนมากพบว่าเป็นการให้ข้อมูลพื้นฐาน โดยเจ้าหน้าที่ภาคสนามจะออกไปพูดคุยกับชาวบ้านกลุ่มย่อยในหมู่บ้านในลักษณะภาพรวมอย่างกว้าง ๆ จากการศึกษาพบว่าในหลาย ๆ หมู่บ้านผู้นำคริสตจักรท้องถิ่นมีความกระตือรือร้นต่อกิจกรรมของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเองมาก ดังนั้นจึงเป็นโอกาสดีที่จะได้นำเอาศักยภาพออกมาใช้โดยผ่านทางกิจกรรมของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง และพบว่าชาวบ้านพึงพอใจต่อความช่วยเหลือที่ได้รับจากผู้นำคริสตจักรมาก

ถึงแม้ว่า โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง จะให้การช่วยเหลือในด้านการจัดซื้อปุ๋ย แต่เจ้าหน้าที่ภาคสนามกลับมีความรู้สึกว่าตนเองมีความรู้ในด้านปุ๋ย และด้านการเกษตรยังไม่เพียงพอ เพราะเนื่องจากเจ้าหน้าที่มีความจำเป็นที่ต้องตอบคำถามของชาวบ้านที่มีคำถามเกี่ยวกับเรื่องของผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งเช่นเดียวกับที่โครงการฯ ได้ให้การช่วยเหลือในการจัดสร้างยุ้งฉางข้าว แต่ก็ไม่สามารถให้ความช่วยเหลือในการให้คำแนะนำวิธีการเพิ่มผลผลิตข้าวได้

ข้อเสนอแนะ

เจ้าหน้าที่ของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ควรจะเป็นคนที่ชาวบ้านรู้จักและให้ความเคารพซึ่งจะทำให้สามารถเป็นผู้ประสานงานที่ดีกับชาวบ้านได้ เจ้าหน้าที่ภาคสนามควรได้รับการฝึกอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับความรู้ด้านผลผลิตทางการเกษตร โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวิธีการใช้ปุ๋ย ตลอดจนเทคนิควิธีการเพิ่มผลผลิตข้าว ทั้งนี้ชาวบ้านต้องการเป็นการพัฒนาชีวิตของชาวบ้านให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ทางโครงการจึงควรเน้นการอบรมเจ้าหน้าที่ภาคสนามเฉพาะด้านที่ชาวบ้านต้องการความช่วยเหลือเท่านั้น

ควรจะมีการฝึกอบรมกลุ่มเจ้าหน้าที่ของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง มากกว่าการส่งเจ้าหน้าที่ไปอบรมเพียงคนเดียว หรือจัดการฝึกอบรมโดยเชิญวิทยากรไปบรรยายในพื้นที่ ควรจะมีการสนับสนุนแนวความคิดใหม่ ๆ ด้วยการใช้เทคนิควิธีการต่าง ๆ เช่น ฉายวิดีโอ แสดงละคร เป็นต้น เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ชาวบ้านรับแนวคิดใหม่ ๆ อาทิช่วยชาวบ้านลดต้นทุนในการใช้ปุ๋ยเคมี ด้วยการให้การฝึกอบรมการทำปุ๋ยหมัก ให้การสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมธนาคารข้าว ตลอดจนวิธีการควบคุมป้องกันศัตรูพืช เช่น หนู

สิ่งที่พบ

เจ้าหน้าที่ของสำนักงานใหญ่ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ไม่มีเจ้าหน้าที่เพียงพอที่จะให้ความรู้ และคำแนะนำเกี่ยวกับเทคนิคต่าง ๆ ในด้านการเกษตร ด้านผลิต และตลาดที่จะรองรับให้กับชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่ภาคสนาม

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดหาเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้โดยตรงเกี่ยวกับผลิตทางการเกษตร และตลาดที่จะรองรับพืชผลนั้นด้วย ควรจะจัดทีมฝึกอบรมเคลื่อนที่ออกไปฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ภาคสนามร่วมกับชาวบ้านด้วย

สิ่งที่พบ

เจ้าหน้าที่ภาคสนามจะออกไปเยี่ยมเยียนหมู่บ้านบ่อย ๆ แต่ชาวบ้านได้รับข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ ไม่มากนัก การออกเยี่ยมเยียนนั้นกลายเป็นกิจกรรมที่เคยชิน ดังนั้นเมื่อเจ้าหน้าที่ภาคสนามมีแนวความคิดใหม่ ๆ เสนอจึงมักไม่ได้รับการพิจารณา และร่วมมืออย่างจริงจัง ความเลื่อมใสของชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่ภาคสนามจะเห็นได้ชัดจากท่าทีของชาวบ้าน ในแต่ละเดือนที่เจ้าหน้าที่ภาคสนามไปเยี่ยมเยียนชาวบ้านจะพักอยู่กับสมาชิกของธนาคารที่ค่อนข้างจะพร้อมฐานะแทนการพักอยู่ที่บ้านของประธาน หรือคณะกรรมการ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคลุกคลีกับชาวบ้านและได้เข้าใจถึงปัญหาตลอดจนความต้องการของสมาชิก

ข้อเสนอแนะ

การเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่ประสานงานควรกระทำแบบมีเป้าหมายเป็นหลักมิใช่เพียงเพื่อต้องการเข้ากับชาวบ้านเพียงอย่างเดียว การเยี่ยมเยียนแต่ละบ้านเพียงครั้งสองครั้งแบบมีเป้าหมายที่ชัดเจนในแต่ละครั้งจะมีประโยชน์มากกว่า โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ควรจะเน้นในด้านคุณภาพมากกว่าปริมาณจำนวนครั้งของการเยี่ยมเยียน (ดูข้อเสนอแนะข้างบนเกี่ยวกับการจัดทีมอบรมเคลื่อนที่)

(2) การช่วยเหลือสหกรณ์ธนาคารข้าวด้วยการสร้างที่จัดเก็บหรือยุ้งฉาง

สิ่งที่พบ

จากการสำรวจในแต่ละหมู่บ้านเกี่ยวกับการสร้างยุ้งฉางและที่เก็บปุ๋ยพบว่า การก่อสร้างดังกล่าวได้รับความช่วยเหลือในด้านเทคนิคและการเงินจากโครงการ ฯ ทั้งสิ้น ผู้ได้จากตัวอย่างโครงการช่วยเหลือการจัดเก็บข้าวในทุก ๆ หมู่บ้านจะมีการจัดเก็บได้ดีกว่าที่จัดเก็บอื่น ๆ ในหมู่บ้าน ถึงแม้ว่าการจัดเก็บในหมู่บ้านหนึ่งจะดีกว่าอีกหมู่บ้านหนึ่งก็ตาม

ชาวบ้านได้แสดงความจำนงว่าพวกเขามีแรงงานและวัสดุอุปกรณ์บางส่วนในการก่อสร้างที่จัดเก็บ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้เขามีความรู้สึก "เป็นเจ้าของ" มากกว่าเป็นของผู้อื่นหยิบบ้างให้เก็บเขาทั้งหมด

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดให้มีการฝึกอบรม และให้ความช่วยเหลือในด้านเทคนิค (ที่มีขีดตัวเงิน) ตลอดจนการดูแลรักษาที่จัดเก็บให้อยู่ในสภาพที่ดี

สิ่งที่พบ

ในบางแห่งปรากฏว่ายุ้งฉางมีขนาดเล็กเกินไป

ข้อเสนอแนะ

ควรจะมีการพิจารณาถึงขนาดความจุของที่เก็บข้าว ระยะเวลา และปริมาณข้าวที่เพิ่มมากขึ้นด้วย

(3) การจัดหาข้อมูล และการฝึกอบรมด้านระบบทะเบียน การจัดการ การเกษตร คือปัจจัยสำคัญที่ทำให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จ

สิ่งที่พบ

จากการสำรวจพบว่า คณะกรรมการผู้ดูแลทรัพย์สินของธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ยทั้งหมดจะได้รับการอบรมความรู้อย่างเป็นทางการจากโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ในเรื่องระบบการจัดเก็บทะเบียน ประธานคณะกรรมการส่วนใหญ่ก็ได้รับการอบรมเกี่ยวกับการบริหารทั่วไปของสหกรณ์ จากการศึกษาพบว่าการจัดอบรมเกี่ยวกับการใช้ปุ๋ยและการปรับศัตรูพืชให้แก่สมาชิกนั้นประสบผลสำเร็จมาก อย่างไรก็ตาม การให้การอบรมแก่สมาชิกในด้านเทคนิคทางการเกษตรยังไม่ค่อยกว้างขวางเท่าที่ควร

จากการสำรวจในเรื่องการจัดเก็บเอกสาร ระบบทะเบียน และบัญชีในเกือบทุกบ้านควรมีการพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ ในบางหมู่บ้าน (ดูจากการบันทึกการทำงานของหมู่บ้าน) จะพบว่าไม่สามารถตรวจสอบข้อมูลข่าว และปฎิบัติ

ข้อเสนอแนะ

ควรมีการจัดอบรมให้กับกลุ่มชาวเขาโดยแยกอบรมครั้งละหมู่บ้านโดยใช้ภาษาของเผ่าตนเองในการอบรม หรืออาจจะใช้ภาษาพื้นเมืองที่ง่าย ๆ แทนการใช้ภาษาไทยกลางที่เป็นวิชาการ

ควรกำหนดหมู่บ้านตัวอย่างขึ้นมา 2 หมู่บ้าน เพื่อที่จะให้เป็นหมู่บ้านท้องถิ่นตัวอย่างที่ชำนาญการในด้านเกษตรแบบใหม่ แล้วให้การอบรมแก่เขาเพื่อเขาจะได้นำเอาความรู้ที่ได้ไปอบรมให้แก่วillage อื่นหมู่บ้านหนึ่งต่อ ๆ กันไป

ควรมีการพัฒนาวิธีการทำบัญชีที่มีมาตรฐานที่ทุกกลุ่มจะต้องนำไปใช้ในการลงบัญชีได้ รวมทั้งจัดบันทึกในเรื่องต่าง ๆ เช่น จำนวนข้าว การยืม การชำระคืน ฯลฯ แล้วสรุปกิจกรรมประจำปีของกลุ่ม เพื่อรวบรวมทำเป็นรายงานประจำปี สิ่งนี้ไม่เพียงแต่เป็นการพัฒนาการบริหารงานของกลุ่มเท่านั้น แต่ยังเป็นการง่ายและสะดวกกับเจ้าหน้าที่ของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ในการตรวจแก้ไขในการปฏิบัติงานว่าถูกต้องเพียงใด

เตรียมการฝึกอบรมวิธีการทำบัญชีอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะให้แก่กลุ่มที่มีเจ้าหน้าที่ดูแลทรัพย์สินซึ่งเพิ่งได้รับการมอบงานใหม่ สนับสนุนกลุ่มต่าง ๆ จัดค่าตอบแทนให้กับผู้ดูแลทรัพย์สินของกลุ่ม

(4) การจัดหาเงินทุน(เงินกู้ที่ไม่มีดอกเบี้ย) เพื่อจัดซื้อปุ๋ย วัสดุอุปกรณ์การเกษตรในการเริ่มต้นโครงการธนาคารปุ๋ย

สิ่งที่พบ

จากการสำรวจพบว่าได้นำเงินจากโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเองไปใช้ในการสร้างธนาคารปุ๋ย ในการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตร และยาปราบศัตรูพืชอีกด้วย ชาวบ้านเกือบทุกคนเคยใช้ทั้งปุ๋ยและยาฆ่าแมลงก่อนที่โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเองจะเข้ามาให้การช่วยเหลือแล้ว และที่ชาวบ้านเปลี่ยนมาใช้บริการของโครงการก็เพราะราคาถูกกว่าท้องตลาด และความสะดวกสบายที่โครงการจัดสรรให้ แต่ก็ยังมีน้อย ที่ชาวบ้านต้องกู้เงินจากนายทุนเพื่อนำมาซื้อปุ๋ยในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4-5 บาทต่อเดือน และจำเป็นต้องขายผลผลิตให้เจ้าของเงินกู้ในราคาที่ต่ำ นอกจากนั้นที่ผ่านมามีชาวบ้านจำเป็นต้องเข้าหาหนี้ยี่จะบรรทุกพืชไร่จากหมู่บ้านเข้าไปขายในเมือง แต่เมื่อมีธนาคารปุ๋ยขึ้นมาเขาสามารถที่จะใช้สิทธิรับการช่วยเหลือจากธนาคารในหมู่บ้านของเขาเองได้

มีสมาชิกบางคนที่ไม่พอใจต่อการทำงานของเราเหมือนกัน แต่มีจำนวนน้อยมาก เช่นคนที่ซื้อปุ๋ยไม่ได้ซื้อตามยี่ห้อที่สมาชิกต้องการ

การขีมีปุ๋ยจากธนาคารจะต้องชำระคืนด้วยเงินสด สิ่งนี้จะไม่ประสบปัญหาถ้ามีผลที่เก็บเกี่ยวมีจำนวนที่เพียงพอ และสมาชิกส่วนใหญ่จะชำระหนี้เต็มส่วนและตรงเวลาเสมอ อัตราดอกเบี้ยของแต่ละหมู่บ้านแตกต่างกันอยู่บ้างเพราะจะรวมค่าหาหนะขนส่งปุ๋ยด้วยแต่โดยภาพรวมแล้วก็มีลักษณะที่ไม่ต่างไปจากระดับร้อยละ 2-3 ต่อเดือนภายในระยะเวลา 3 เดือน หรือประมาณ ร้อยละ 6-12 ต่อราคาของปุ๋ย

การชำระคืนเงินกู้ของธนาคารต่าง ๆ ต่อโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง กล่าวไว้ว่า ประสบผลสำเร็จอย่างดี หลายธนาคารชำระงวดหมดภายใน 4-5 ปี ตามกำหนดเวลาที่โครงการฯ กำหนด

ข้อเสนอแนะ

สมาชิกควรจะเป็นผู้ซื้อและขนส่งปุ๋ยเอง โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง จะเป็นเพียงที่ปรึกษาเท่านั้น โดยโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ควรจะอยู่ในจุดที่ช่วยชาวบ้านตรวจสอบคุณภาพของปุ๋ย เพื่อให้แน่ใจว่าปุ๋ยนั้นมีคุณภาพจะไม่มีสิ่งอื่นเจือปน

(5) การช่วยเหลือชาวบ้านค้าในตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร

สิ่งที่พบ

ในการสำรวจแต่ละครั้งพบว่า ไม่มีการให้การช่วยเหลือชาวบ้านในด้านตลาดที่จะรองรับผลผลิตทางการเกษตร ชาวบ้านยังคงขายพืชไร่ให้กับพ่อค้าคนกลาง หรือไม่ก็เข้าหาหนะเพื่อที่จะบรรทุกพืชไร่มาขายในตลาด

ข้อเสนอแนะ

โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ควรจะมีการจัดเตรียมตลาดสำหรับโครงการของหมู่บ้าน เพื่อป้องกันพ่อค้าคนกลางหรือพ่อค้าที่มารับซื้อผลผลิตจากชาวบ้าน ในกรณีนี้ ควรจะมีการอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกว่าการขายผลผลิตในตลาดจะได้ผลกำไรมากเพียงไร และ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ควรจะมีการสำรวจทิศทางของตลาด เช่น วิธีการขายให้กับโรงงานที่ทำแช่แข็ง หรือขายให้กับโรงงานทำอาหารกระป๋อง

(๒) การให้ความรู้ดูแลรักษาและใช้อย่างคุ้มค่าในสมบัติสิ่งของตนเอง และของ

ผู้อื่น

สิ่งที่พบ

จากการศึกษาไม่พบว่ามีการให้ความรู้ในด้านการดูแลรักษาและใช้อย่างคุ้มค่าในสมบัติสิ่งของตนเอง และผู้อื่น ๆ แต่มีการฝึกอบรมอย่างไม่เป็นทางการในด้านการใช้ดูแลรักษาสมบัติของโครงการในทุกกิจกรรมเป็นการสอดแทรกแนวความคิดเข้าไปทุกกิจกรรมของธนาคารข้าว ธนาคารปุ๋ย และธนาคารถัง กล่าวหาสามารถหาชาวบ้านให้รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม

ข้อยกเว้นประการหนึ่งคือ การกู้ยืมเงินเพื่อจัดตั้งธนาคารในระยะแรกโดยปราศจากดอกเบี้ยนั้นอาจดูเหมาะสม ปัจจุบันธนาคารจัดได้พัฒนาขึ้นตามลำดับ อาจมีการคิดอัตราดอกเบี้ยแต่มีการคิดในอัตราที่เหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

ให้การฝึกอบรมแก่ชาวบ้านโดย โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง กำหนดกลุ่มตัวอย่างขึ้นมา ควรให้มีการจัดบันทึกการประชุมของคณะกรรมการด้วย สิ่งนี้จะเป็นการให้สร้างความมั่นใจว่าการอภิปรายต่าง ๆ ในการประชุมจะได้ถูกนำมาพิจารณาและให้ความช่วยเหลือตามที่ชาวบ้านต้องการ

ในหมู่บ้านที่มีข้าวมากเพียงพอต่อความต้องการแล้วน่าจะขายข้าวนั้น แล้วนำกำไรที่ได้ใช้เป็นกองทุนช่วยเหลือหมู่บ้าน

เจ้าหน้าที่โครงการควรจัดตั้งบรรทัดฐานของความสำเร็จให้กับโครงการของหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านใดที่สามารถดำเนินการด้วยตัวเอง เพื่อเป็นการสนับสนุนหมู่บ้านที่ต้องการจะ "ประสบผลสำเร็จ" ด้วยการมอบ "ประกาศนียบัตร" ในทุกปีที่เขาทำได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เช่น มีสมาชิกเพิ่มขึ้น สมาชิกทุกคนชำระเงินคืน ในระยะเวลาที่กำหนด หมู่บ้านสามารถคืนเงินให้แก่ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง อย่างน้อยภายในเวลา ๑ ปี การมอบประกาศนียบัตรจะกระทำเหมือนกับการมอบใบประกาศนียบัตรเมื่อสำเร็จการศึกษา

ถ้าหมู่บ้านใดที่ประสบผลสำเร็จแล้วและยังต้องการให้เจ้าหน้าที่ของ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเองออกไปเยี่ยมเยียนอีกก็ได้ โดยคณะกรรมการของธนาคารจะเป็นผู้จ่ายเงินให้กับเจ้าหน้าที่ที่ไปเยี่ยมเยียน

4.2 กิจกรรมใจของโครงการ ฯ ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การอบรม การตลาด ธนาคารข้าว ธนาคารปุย พืชข้าวเปลือก

สิ่งที่ยังพบ

จากการสำรวจในหลาย ๆ หมู่บ้านพบว่า ในระยะ 2-3 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านเริ่มประสบปัญหาในด้านที่ดินทำกินที่มีอยู่อย่างจำกัด การสำรวจขนาดครอบครัวในหมู่บ้าน แสดงให้เห็นถึงจำนวนประชากรที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น มีการแย่งกันในเรื่องที่ดินทำกิน นั้นหมายความว่าชาวบ้านได้ใช้ที่ดินทำกินสำหรับเพาะปลูกข้าวที่เดิมมากขึ้น แทนการทำไร่เลื่อนลอย และพบว่าชาวบ้านได้ใช้วิธีการแปรเปลี่ยน พืชพืชที่ใช้ปลูกก็ต่างจากพืชที่เคยปลูก และพบว่าผลผลิตต่อหน่วยเพิ่มขึ้นและลดลงในที่สุด เกษตรกรชาวเขาบางรายก็ไม่สามารถที่จะดำเนินชีวิตด้วยวิธีแบบเดิมได้ เพื่อกำหนดวงจรชีวิตอยู่จึงต้องหาเคลื่อนย้ายหาที่ทำกินแห่งใหม่ ในหลาย ๆ หมู่บ้าน พบว่ามีบางครอบครัวได้ย้ายถิ่นออกไปทำงานที่อื่น ๆ บางก็ย้ายชั่วคราวบ้างก็ย้ายเป็นการถาวร กิจกรรมของโครงการพัฒนาชุมชนเคียงตนเอง ให้การช่วยเหลือชาวบ้านได้มีข้าวเพียงพอสำหรับบริโภคและช่วยลดต้นทุนของผลผลิตทางการเกษตร เป็นวิธีการช่วยเหลือประชากรชาวเขาให้มีวิถีทางชีวิตแบบใหม่ ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงบนทางการเกษตรหรืออาชีพที่มีใช้ทำการเกษตรเป็นหลัก

โดยทั่วไป บางครอบครัวประสบกับปัญหาเกี่ยวกับผลผลิตข้าว ทำให้ต้องยืมข้าวจากธนาคารเพิ่มจำนวนมากขึ้นในแต่ละปี ในระยะเวลาอันสั้นนี้อาจพบว่าสมาชิกบางรายไม่สามารถใช้คืนข้าวที่ได้กู้ยืมในปีที่ผ่านมาเพราะผลผลิตที่ได้ไม่เพียงพอที่จะชำระคืน ซึ่งเป็นปัญหาในการทำงานของธนาคารถ้าสมาชิกไม่สามารถคืนข้าวที่ยืมไปให้แก่ธนาคารได้ แต่ปัญหาของการชำระปุยต่างจากที่กล่าวมาคือ ชาวบ้านไม่มีแหล่งที่จะยืมปุย (หรือตัวอย่างกรณีบ้านเจดีย์โคะ ชาวบ้านคนหนึ่งเขาประสบปัญหาในการยืมปุยว่าเขาต้องการปุยเพียง 1 ถุงเท่านั้นเพราะเขาเชื่อว่าจะสามารถชำระคืนได้ แต่ก็ไม่มีปุยให้เขายืมได้)

ข้อเสนอแนะ

พัฒนาเป้าหมายของโครงการเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ เช่นการเพิ่มจำนวนข้าวในธนาคารเพิ่มจำนวนสมาชิก ฯลฯ ในขณะที่เดียวกันก็พัฒนารูปแบบการดำเนินการจากปัญหาที่อยู่ภายใน เช่น เก็บทะเบียนเกี่ยวกับผลผลิตข้าวของแต่ละครอบครัว กำหนดบรรทัดฐานขึ้นมาเป็นแนวทางให้หมู่บ้านได้ประสบผลสำเร็จตามโปรแกรมที่กำหนด

ในกรณีที่ครอบครัวใดประสบปัญหาในการคืนข้าวให้กับธนาคารเพราะการยืมข้าวจำนวนมาก ๆ ควรจะได้มีการช่วยเหลือเป็นพิเศษ ถ้าเป็นไปได้ควรจะมีกิจกรรมอื่น ๆ เภ็นรายได้เสริม เช่น การเพาะเห็ด การอบรมการเพาะเห็ดนี้ได้รับความช่วยเหลือจากหลาย ๆ ที่รวมทั้งจากสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ

สิ่งที่พบ

เจ้าหน้าที่ประสานงานภาคสนามได้รับความรู้และได้รับการอบรมเกี่ยวกับการศึกษาสภาพของท้องถิ่นรวมทั้งการบริหารงานโครงการ ฯ (จากมหาวิทยาลัยแม่โจ้) เช่น การเลี้ยงเปิดและไก่ การทำบัญชี การผลิต การใช้วิธีการปราบศัตรูพืชโดยวิธีทางธรรมชาติ จิตวิทยาและการพัฒนาคน สถิติสตรี เครื่องยนต์ขนาดเล็ก ไม้ผลต่าง ๆ และขบวนการพัฒนาโดยทั่ว ๆ ไป ความรู้ต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นควรมีการประสานงานกับเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ในการเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง

ข้อเสนอแนะ

ควรจัดหาโอกาสและให้งบประมาณสนับสนุนเจ้าหน้าที่โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ในการเพิ่มเติมความรู้และฝึกอบรมในด้านเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง

4.3 เมื่อโครงการสิ้นสุดลงชาวบ้านสามารถชำระเงินเองต่อไปได้หรือไม่

สิ่งที่พบ

หมู่บ้านส่วนใหญ่เตรียมการล่วงหน้าที่จะเพิ่มเงินทุน (แต่ธนาคารประมาณ 10,000 บาท) ซึ่งจะต้องมีมากขึ้นหลังจากได้จ่ายเงินคืนเงินกู้ให้กับ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเองหมดแล้ว

ข้อเสนอแนะ

เจ้าหน้าที่ของ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ควรที่จะได้มีการออกไปพูดคุยและชักจูงสมาชิกเกี่ยวกับเงินทุนที่จะหามาเพิ่มหลังจากการสนับสนุนของโครงการได้สิ้นสุดลง โครงการที่ดีหลาย ๆ โครงการก็สามารถนำมาใช้ได้ แต่อย่างไร ก็ดีก็ควรจะให้เจ้าหน้าที่ของ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ได้พิจารณาด้วย เช่น เก็บเงินครึ่งหนึ่งไว้ในธนาคาร อีกครึ่งหนึ่งเอาไว้จ่ายสำหรับค่าขนส่งปุ๋ยและค่าตอบแทนแก่ผู้ดูแลธนาคารและเฉลี่ยให้สมาชิกให้เท่า ๆ กัน แนวความคิดนี้ควรมีการปรับปรุงให้ดีขึ้นและนำเสนอต่อคณะกรรมการธนาคาร

สิ่งที่พบ

ชาวบ้านไม่สามารถที่จะดำเนินการต่อไปหลังจากโครงการสิ้นสุดลง ถึงแม้ว่าจากการสำรวจในหลาย ๆ หมู่บ้านพบว่าความจริงแล้วธนาคารปุ๋ยและธนาคารข้าวสามารถดำเนินการต่อไปได้โดยปราศจากการช่วยเหลือของโครงการ ฯ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ไม่ได้มีการกำหนดระยะเวลาในการช่วยเหลือหมู่บ้าน ดังนั้นชาวบ้านมองว่าโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง เป็นโครงการที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด

ข้อเสนอแนะ

โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ควรพัฒนานโยบายให้ชัดเจนและยอมรับหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จจะได้ยืนยันและรับรอง "ความสำเร็จ" ของหมู่บ้าน และวิธีการดังกล่าวควรประกาศให้หมู่บ้านทุกกลุ่มทราบนโยบายนี้ควรจะได้กำหนดขีดความสามารถตามความเหมาะสมและมีการยืดหยุ่นได้ โครงการสนับสนุนชาวบ้านควรจะทำเป็นตาราง เช่น ช่วงไหนจะठीอยู่ให้กับหมู่บ้าน ช่วงไหนจะออกเยี่ยมเยือนชาวบ้าน เดือนและครั้ง/หรือ 15 วัน ครั้ง ฯลฯ

สิ่งที่พบ

บางหมู่บ้านได้กล่าวถึงธนาคารข้าวและธนาคารปูย่าเป็นของ "โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง" มากกว่าที่จะกล่าวว่าเป็นของพวกเขา

ข้อเสนอแนะ

ให้การสนับสนุนหมู่บ้านที่จะตั้งชื่อธนาคารของพวกเขา โดยอาจจะตั้งชื่อธนาคารตามชื่อของหมู่บ้านหรือกำหนดชื่อกันขึ้นใหม่เอง

สิ่งที่พบ

ตารางต่อไปนี้จะแสดงให้เห็นถึงโครงการที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุดและโครงการที่ประสบผลสำเร็จน้อยที่สุด ซึ่งรวบรวมโดยเจ้าหน้าที่ของ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง

ประเภทกิจกรรม	หมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จมากที่สุด	หมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จน้อยที่สุด
ธนาคารข้าว	แควว่าคำ ห้วยอิน จะหยี แม่ข่า แม่ขอโน ห้วยน้ำเย็น ผาใต้	ห้วยเง
ธนาคารปุ๋ย	แม่ปูแล้ง ห้วยมะเดื่อ เจดีย์โคะ แม่หมิง หนองเขี้ยว	ห้วยมะรัง วังดิน ผาละปี หนองเจ็ดหน้า ห้วยชม

ข้อเสนอแนะ

ควรพิจารณาว่าหมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จนั้นเนื่องจากการคิดเงินชำระตามกำหนดการพิจารณาหยุดความช่วยเหลือกับหมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จ พิจารณามูลค่าหมู่บ้านที่ประสบผลสำเร็จหลังจากโครงการสิ้นสุดลง และสิ่งเหล่านี้จะต้องมีขึ้นมาจากการสนับสนุนของ โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ในด้านการเงินและการช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

4.4 โครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ควรจะพิจารณา ปรับเปลี่ยนวิถีการ หรือขอบเขตใด บ้างจะ ดำเนินการต่อไป เช่น พัฒนาระบบเครดิตชุมชน เพิ่มจำนวนเงินกู้

ข้อเสนอแนะ (เปลี่ยนวิถีการ);

จุดรวมของโครงการต่อหมู่บ้านคือต้องการให้ชาวบ้านมีชีวิตที่ดีขึ้นโดยเปรียบเทียบกับ "โลกภายนอก" ต้องการช่วยเหลือหมู่บ้านมากกว่าที่จะทำลาย และสิ่งนี้จะเป็นการให้ชาวบ้านได้รู้จักช่วยเหลือเพื่อนบ้านของตนเองเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระการประสานงานของโครงการอีกด้วย

จัดการช่วยเหลือโดยมุ่งเน้นตามพื้นที่กลุ่มน้ำหนที่จะระจัดกระจาย สามารถช่วยให้หมู่บ้านสามารถช่วยเหลือเพื่อนบ้านใกล้เคียง และลดระยะเวลาเดินทางของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมด้วย

กลุ่มธนาคารปู๋ยและธนาคารข้าวที่ประสบผลสำเร็จยังสามารถถ่ายทอดความรู้ให้กับสมาชิกกลุ่มใหม่ ๆ ได้

จัดทัศนศึกษาเพื่อดูงานในด้านธนาคารปู๋ยและธนาคารข้าวในหมู่บ้านชาวเขาอื่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จที่เป็นแนวเดียวกัน

เชิญหมู่บ้านใกล้เคียงเข้าร่วมโครงการใหม่ ๆ โดยขอความช่วยเหลือจากโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง สิ่งนี้จะเป็นการแบ่งเบาภาระการกระจายหมู่บ้านในโครงการและเป็นการลดภาระการเดินทางของเจ้าหน้าที่ด้วย

พิจารณาการชำระคืนข้าวที่ยืมไปด้วยโดยคิดในรูปของเงินสดหรือสิ่งของก็ได้ทั้งนี้เพราะสมาชิกบางคนได้รับค่าจ้างแรงงานเป็นเงิน ดังนั้นจึงไม่สามารถนำข้าวมาคืนได้

แนะนำหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่ให้เข้าร่วมโครงการธนาคารข้าวและธนาคารปู๋ยของโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง ตั้งคณะกรรมการหมู่บ้าน กำหนดการตั้งธนาคารข้าว ความต้องการของหมู่บ้านที่จะเข้าร่วมโครงการพัฒนาชุมชนเลี้ยงตนเอง

ข้อเสนอแนะต่อไปนี้จะกำหนดขึ้นมาเพื่อเป็นข้อมูลการปรับปรุงการบริหารโครงการ และสร้างขวัญและกำลังใจของเจ้าหน้าที่ :

1. จัดหาสถานที่ ๆ ในบริเวณสำนักงานให้เจ้าหน้าที่เพื่อต้อนรับแขก
2. จัดหาหนังสือพิมพ์สำหรับให้เจ้าหน้าที่ได้อ่านเมื่อเข้ามาประชุมประจำเดือน
3. จัดสวัสดิการในด้านการรักษาพยาบาลแก่เจ้าหน้าที่และครอบครัว

4. จัดสรรเงินทุนช่วยเหลือในด้าน การศึกษาแก่เจ้าหน้าที่ตามจุดประสงค์ของโครงการ

ข้อเสนอแนะ (เปลี่ยนขอบเขต)

ให้การช่วยเหลือชาวบ้านเพื่อให้ได้สัญชาติไทย

ให้การอบรมในการปลูกพืชตามแนวระดับลาดเท เช่นกรณีดิน ภูเขาไฟ เพื่อช่วยป้องกันการชะล้างและพังทลายของหน้าดิน และการรักษาความอุดมสมบูรณ์ของดินในระยะยาว

จัดตั้งกองทุนสำหรับซื้อมุ้งเพื่อป้องกันยุง : ให้ทุนซื้อมุ้งที่มีการรณรงค์ขายเพื่อป้องกันไข้มาเลเรียและเพื่อเป็นการลดการระบาดของโรคในหมู่บ้านโครงการ ฯ

ถ้าหมู่บ้านสามารถจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนที่ชาวบ้านแต่ละครอบครัวได้มีส่วนร่วมจำนวนหนึ่งแล้วโครงการอาจจะให้ผู้สมทบมีเพิ่มเงินกองทุนได้ (โดยคิดอัตราดอกเบี้ยที่เหมาะสม) เงินกำไรที่ได้จากเงินกองทุนจะนำมาพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ เช่น สร้างห้องส้วม ระบบน้ำดื่มน้ำใช้ เป็นต้น

ให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้ดินอย่างถูกต้อง เพื่อป้องกันการทำลายหน้าดินโดยวิธีการปลูกพืชตามแนวระดับ ช่วยพัฒนาในด้าน การชลประทานพื้นที่นาเพื่อเพิ่มผลผลิตให้มากขึ้นและลดการทำลายชะล้างหน้าดิน ตลอดจนการให้การศึกษาขั้นตอนการควบคุมการพัง ทลายหน้าดิน และจัดทำแผนที่ลุ่มน้ำ 3 มิติ เพื่อช่วยให้ชาวบ้านเห็นภาพการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนขึ้น

พิจารณาจัดเป็นหมู่บ้านผสมผสาน : บางครอบครัวอาจเชี่ยวชาญการเลี้ยงสุกร เลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เลี้ยง โคนม ปลูกผัก ฯลฯ แล้วนำความคิดดังกล่าวมาแลกเปลี่ยนกันควรมีการนำเอาแผนงาน และแนวความคิดเหล่านี้มาปรึกษาหารือกัน ซึ่งสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยพายัพ อาจให้การช่วยเหลือในการวางแผนกิจกรรมดังกล่าวได้

ช่วยฝึกอบรมในด้าน การห่อผ้าให้กับสตรีในหมู่บ้าน เพื่อเป็นการหารายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งการขายอาจจัดอยู่ในรูปของสหกรณ์

ให้การช่วยเหลือในการจัดตั้งกองทุนเพื่อสร้างห้องส้วมเพื่อทุกครัวเรือนจะได้มีส่วนร่วมใช้ (ทุนของโครงการนี้ได้มาจากยกลำไโรของธนาคารข้าวและธนาคารปุ๋ย)

ในหมู่บ้านยังขาดการสาธารณสุขที่ดีจึงควรคัดเลือกหมู่บ้านขึ้นมาให้การฝึกอบรมเกี่ยวกับการสาธารณสุขโดยใช้ภาษาของชาวบ้านและจัดหาวัสดุอุปกรณ์ให้ด้วย อุปกรณ์เกี่ยวกับการศึกษาในด้านสาธารณสุขได้จัดหาจากโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน นอกจากนี้สถาบันวิจัยและพัฒนายังได้มีโครงการให้การช่วยเหลือการเขียนเรื่องเกี่ยวกับการสาธารณสุขเป็นภาษาชาวเขาค้อด้วย